

A gazdasági mediációról

I. A mediáció fogalmi meghatározása

A konszenzusra épülő döntéshozatal célja a felek egyetértésével kialakított megállapodás megfogalmazása, melyben pártatlan harmadik fél segíti a megoldási javaslatok kidolgozását.² A feleket egymás irányába terelő, olyan típusú újszerű feldolgozási módszer, melynek segítségével, az adott kapcsolatrendszer újradefiniálásával, közös vélemény kialakításával, a két fél egymáshoz viszonyított magatartása új értelmet nyerhet.³

A mediációs eljárás sajátos jellemzője, hogy nem meghatározott szabályrendszer kikövetelésével kíván eredményt elérni, sokkal inkább az együttműködés kialakítása a cél, a kevésbé formális jellegű mediációs eljárási rend érvényre juttatása a folyamat biztosítása során.

Az eljárás fontos jellemzője, hogy a vita kimenetele a felektől függ. Ellentétesen a bírósági eljárást érintő szigorú formális eljárási renddel, hatósági szabályrendszer alkalmazásával informálisabb érvényesülés a jellemző. A peres eljárás maga nem elsősorban a „win-win” (a „nyertes-nyertes”) pozíció elérésére törekszik, sokkal inkább az egyik fél nézetrendszerének előtérbe jutását jelenti, a peresztesség és pernyerteség, azaz a „win-lost” elv érvényesítésével, illetőleg kikényszerítésével. A felek közötti együttműködést jelentősen nehezítheti, akár el is lehetetleníti a felek egymással szemben kialakult ellentétes viszonyrendszere. A peresztes fél, az ítélet kikényszerítését sokszor megkísérli ellehetetleníteni, hiszen számára az ítélet egyfajta büntetésként szolgál, az igazságszolgáltatásba vetett hit erős meginogását is magával hordozhatja. Azonban az is megkérdőjelezhető, hogy a pernyertes fél valóban pernyertesnek tekinthető-e az évekig tartó, sokszor kilátástalannak érezhető pereskedés során, hiszen lehetséges, hogy esetleges pernyertesége valójában a sikertelen teljesítés kikényszerítésével megkérdőjeleződhet, a fedezet hiánya és a behajthatatlanság valójában vesztesé teheti az eredetileg pernyertes felet.⁴ A bírói pártatlanság és elfogulatlanság kötelezettsége mellett, sokszor a peresztes felek nehezen tudják elvonatkoztatni a bíró ítéletben kifejezésre juttatott véleménynyilvánításától pártatlanságát. Így kerülhet sor arra, hogy a nyertes féllel szembeni elfogultságot feltételező, sejtő, igazolni kívánó fél a bíró felmentését kéri.⁵

A mediáció maga olyan konfliktuskezelő módszer, amely sok esetben a bírósági eljárás kiegészítő elemének is tekinthető, amennyiben ez az eljárás során megvalósulhat, lehetőség nyílhat a mögöttes érdekek feltérképezésére, az ellentétes nézetrendszer megismerésére. A felismerés megvalósulása jelentheti a kulcskérdést, hiszen akkor lehetséges egyező akaratnyilvánítás, amennyiben konkrét válaszok adódnak, annyiban a felek ésszerű egyezség megkötése irányába mozdulhatnak el. A jogvita bíróság előtti rendezésére a mindennapi életben felmerülő konfliktusok esetében nem minden esetben kerül sor, így válhat elérhetővé

¹ BGF Gazdálkodási Kar Zalaegerszeg, tanársegéd, PTE-ÁJK Doktori Iskola doktorjelölt

² Dr. Göncz Kinga-Wagner János: konfliktuskezelés és mediáció, 8. oldal, in.: Dr. Eörsi Mátyás- Dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva Kiadó

³ Leonard L. Riskin, Mediator Orientations, Strategies and Techniques, 12 ALTERNATIVES TO HIGH COST LITIG. 111, 111 (1994)

⁴ Dr. Csécséi Roland: Szerződéses jogviták és a mediáció, 84. oldal in.: Dr. Eörsi Mátyás – Dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva Kiadó

⁵ http://epa.oszk.hu/00100/00143/00072/pdf/kf_00143_2009_03_422-427.pdf (letöltés dátuma: 2012. április 15.)

a közvetítés gyakorlati megvalósulása egyszerűbb felek közötti saját konfliktusmegoldások megkísérlése esetén. Sok esetben azonban a felek közötti kommunikáció, már olyan mértékben megromlik, amikor harmadik, semleges, közvetítő személy közbenjárása nélkül már nem képesek az egymás közötti közvetlen kommunikáció megvalósítására, a vitás ügy elvárásaiknak megfelelő önerőből történő rendezésére.

I.1. A gazdasági mediáció definiálási kísérlete

Különös jelentőséggel bír az üzletfelek közötti különféle jogviták kialakulásának következtében fennálló kommunikációs csatornák megszakadása. Amikor már a vita a felek között olyan mértékben éleződött ki, hogy a vitás ügyek megoldásával kapcsolatos elvárások ismertetésére, és értékelése nem lehetséges. A felek kommunikációjának megszakadása a gazdasági életben, különös veszélyeket rejthet magában: indulatokat szülhet, az akaratnyilvánítást és a problémamegoldást gátolhatja, szegregálódhatnak, destruktívvá válhatnak, szeparálódhatnak az érintettek, illetve akár teljesen ellehetetlenülhet a kommunikáció. A vita kulturált megoldási lehetősége nélkülözhetetlen az üzleti élet világában. A diszkréció és az adott cég imázsának megőrzése nélkülözhetetlen lenne az üzleti konfliktuskezelésben. Az alternatív vitarendezés (AVR) a modern jogfejlődés terméke, olyan típusú módszerek gyűjtőneveként szolgál, amelyek a hagyományos bírói utat jelentő megoldáshoz képest a konfliktusban álló felek számára alternatívát nyújtanak. A lehetőségek köréhez tartozik a választottbíráskodás⁶ alkalmazása, valamint a gazdasági mediáció lehetőségének igénybe vétele. *„A mediáció olyan önkéntes folyamat, melynek során egy független harmadik személy segíti a feleket a kölcsönösen elfogadható egyezség elérésében, gyakran olyan esetekben, amikor a tárgyalások már holtpontra jutottak, a vitázók már nem képesek egymással segítő részvétele nélkül eredményesen kommunikálni.”*⁷

Különösen fontos megjegyezni, hogy a mediáció és így a gazdasági mediáció nem destruktív, a múltba visszatekintő folyamat, hanem a jövőre fókuszáló, így a jövőbeni viselkedés kialakítására, a megoldandó problémakört érintő feladatok és tennivalók számbavételére asszociál. A szegregáció feloldását segítő funkcionálásával tárgyalási helyzetbe hozza a feleket, átalakítva érdekalapú egyeztetéssé a folyamatot. Irányultsága pozitív, hiszen a panasz adott állítássá a szükségletek érdekekké fogalmazódnak át általa, az indulatkezelés világos alapszabályrendszer érvényre juttatásával kordában tartja az indulatokat és konstruktív kommunikációt alakít ki.⁸ A probléma kinyilatkoztatására biztosított lehetőség, melynek eleme a bizalmas meghallgatás és a titoktartás, reális megoldási lehetőségek felkutatására törekszik.

Az üzleti életben a konfliktusok sikeres rendezésére használják a gazdasági mediációt – hatékony eszközként – amely konfliktushelyzet megoldása esetén illetőleg fennállásakor

⁶ A választott bíráskodás nemzetközi kereskedelmi típusú ügyeknél, államok közötti nézeteltérések során, üzleti viták megoldása körében alkalmazott eljárási módszer. (forrás: Horváth Éva-Kálmán György, Nemzetközi eljárások joga- a kereskedelmi választottbíráskodás, Osiris Kiadó, Budapest, 1999., 17. o.) A választott bíráskodásról szóló 1994. évi LXXXI. törvény 1994. december 13-ai módosítása értelmében a felek akkor köthetnek ki választottbíráskodási eljárást, ha valamelyikük hivatásszerűen foglalkozik gazdasági tevékenységgel és a jogvita kifejezetten e tevékenységgel kapcsolatos.

⁷ Mediáció, Az egyezségteremtés művészete. Bp. : Partners Hungary Alapítvány, [1996]., 80. o.

⁸ Közvetítői tevékenység, Módszertani útmutató az Igazságügyi Hivatal Pártfogó Felügyelői Szolgálat mediátorainak felkészüléséhez 2006, Az útmutató a „Pártfogóként is sikeresen a munkaerőpiacon” HEFOP 2.2 projekt keretében jött létre az Európai Szociális Alap és a hazai költségvetés finanszírozásával. Konzorciumi tagok: Magyar Pártfogók Országos Szövetsége, Igazságügyi Hivatal, Partners Hungary Alapítvány, Segítők a Segítőkért Alapítvány, 38. o.

segíti a gazdasági partnerek együttműködésének megőrzését. Elsődlegesen az a célja az eljárásnak, hogy a konfliktusok eluralkodását megelőzze azért, hogy a felek között egyezség, megállapodás létrejöttére kerülhessen sor és a feleket önmaguk és a másik fél számára is megfelelő megoldáshoz juttassa. Az eljárás maga strukturált, közvetítő közreműködésével valósulhat meg, a résztvevő vitapartnerek önkéntes alapon kívánnak megállapodást létrehozni. A partnerek, azaz a vitás felek száma két vagy annál több lehet. A gazdasági mediációban a közvetítői szerepkört gazdasági mediátor tölti be olyan független felkért harmadik személyként, aki az eljárás pártatlan, hozzáértő hatékony levezetője.

I.2. A gazdasági mediáció előnyei

A gazdasági mediáció legfontosabb jellemző jegyei a következőek: az eljárás együttműködésen alapul a kölcsönös előnyöket kívánja kifejezésre juttatni konszenzus és kompromisszum elérésével. A negatívumokat, pozitívummá kívánja formálni. Célja a vitamegoldás, a peren kívüli vitarendezés hatékony módszere. Az eljárás maga jövőorientált, konstruktív kooperációt jelentő gazdaságos vitarendezési fórum. Fontos megemlíteni, hogy hatékony gazdaságilag racionális megoldások útjában álló érzelmek, indulatok fennállásakor. Kifejezett előnye, hogy a szerződéses kapcsolatokat az üzleti életben fenn tudja tartani, feltárva az érdekeket, szükségleteket, amellyel hozzájárul az üzletmenet fennmaradásához. A gazdaságosságot érintő kérdések tekintetében a ráfordítás mértéke óradíjban, szükség szerint sikerdíjban mérhető, illetőleg költségtérítésként funkcionálhat, melynek mértéke azonban kedvezőbb lehet esetleges bírósági illeték, perköltség viselésénél és az esteleges bírósági eljáráshoz fűződő ügyvédi díj mértékénél. A további takarékoságot biztosító tényező az úgynevezett „az idő pénz” kategória, mivel az eljárás lehetőség szerint napok, pár hét maximálisan azonban négy hónapon belül lezárulhat. További előnye miatt, hogy az eljárás gyorsasága biztosíthatja a szükséges erőforrások tervezhetőségét. Mivel a felek önkéntesen együttműködnek és együttesen fordulnak a gazdasági mediátorhoz, ez magával vonja, hogy saját döntést hoznak és az érdekelt felek közös akaratnyilatkozata elégedettséget vált ki. Így a közösen kialakított megoldás esetén a teljesítés, valamint a végrehajtás biztosíthatóvá válik. Az eljárás kulcsfontosságú tényezője annak zárt jellege. Biztosított a diszkréció, a bizalmas légkör, azaz kizárt a nyilvánosság és törvényes kötelezettség a titoktartás megtartása. A felek által motivált megegyezés egyúttal rugalmasságot is jelent. Az eljárás konstruktív. Az üzleti közvetítés eredményképpen megőrizhető az ellenérdekű felek méltósága, a megegyezést követően a felek nyertesként távozhatnak, kialakul az úgynevezett „win-win”, azaz „nyertes-nyertes” pozíció.

Így tehát a gazdasági mediáció előnyei az alábbiakban összegezhetőek:

Tervezhető, a fennálló üzleti kapcsolatok megőrzését biztosító vállalkozások, vállalatok arcukat védő, rugalmas megoldást kialakító, nagyfokú elégedettséget biztosító eljárás. Mivel végeredményként magasabb arányú megtartás tapasztalható, az eljárás maga kevesebb időt vesz igénybe; már csak a végrehajtási szakot tekintve is, nem is beszélve a gyors igényérvényesítési lehetőségről. Közelebbről nézve az előnyös feltételek lehetőséget teremtenek, így a konfliktusban álló felek számára közös döntési kompetencia alakulhat ki a megbeszélés helyszíne, időpontja valamint a jogszabályi elvek szerinti levezetés tekintetében. A mediációval elkerülhető a konfliktus további súlyosbodása, ezáltal meggátolja a gazdasági kapcsolatok felbomlását, biztosítva általa a jól felépített partnerség megmaradását. Az esetleges peres eljárás a feleket sajnálatos módon elbizonytalaníthatja, a közös vállalkozásra rossz fényt vethet. A gazdasági mediáció segítségével azonban esély nyerhető elmélyülés, sértegetéstől mentes megoldás igénybevitelére és lehetővé válik az üzletfelek számára, hogy

az üzleti partneri viszonyban nem lesznek kiszolgáltatottak. A mediátor feladatát tekintve kölcsönösen kielégítő megoldást keresésében működik közre, így a felek kevésbé bizalmatlanok az eljárás során. Mindkét fél elégedettségének ösztönzésével a felek érdekeinek feltárásával és elismerésével az esetleges hibák kiküszöbölésével biztosítható a gazdasági élet szereplőinek további jó kapcsolat ápolása is. A peres eljárás jóval időigényesebb, mint az alternatív vitarendezési módszer, amely a fentiekben összefoglalt lefolytatást segítő előnyök folytán gyorsabb és költséghatékonyabb megoldást biztosít.

A Polgári Perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény 121/A. § (1) bekezdésének⁹ módosítása 2011. március 1-étől előírja, hogy egymással szembenálló jogi személyiséggel rendelkező gazdálkodó szervezetek vitájukat a keresetlevél benyújtása előtt a peres jogi eljáráson kívül, azaz peren kívül kell, hogy megkíséreljék. A peren kívüli egyezkedés biztosíthatja adott esetben a bíróság tehermentesítését, amennyiben a gazdálkodó felek között megfelelő közös döntés születhet. Az ügyfelek amennyiben élnek a közvetítés nyújtotta lehetőséggel, illetékkedvezményt vehetnek igénybe, valamint előnyössé válhat számukra a per költségviselés. Értelmszerűen a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdálkodó szervezetek, így például a betéti társaság, vagy akár az egyéni vállalkozás sem köteles a peres eljárás megkezdődése előtt mediációval élni. 60 napnál rövidebb keresetindítási határidő esetén a közvetítő alkalmazása nem kötelező.¹⁰

II. A közvetítő tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény szabályozása

A közvetítés a hatályos törvényi fogalom meghatározás értelmében sajátos permegelőző, konfliktuskezelő, vitarendező eljárás, melynek célja a természetes és más személyek személyi, valamint vagyoni jogvitáival kapcsolatosan felmerülő polgári jogviták rendezésére szolgáló eljárás, ahol a vita megoldásban érdekelt felek kölcsönös megegyezéssel harmadik közvetítő személy bevonásával a vita rendezését elősegítő kölcsönös akaratnyilatkozatot tartalmazó írásbeli megállapodás megkötésére kerül sor.¹¹ A közvetítő személy a mediátor lelkiismeretes módon, pártatlanság mellett, legjobb tudásával működik közre a felek közötti vitát lezáró megállapodás megkötésében.¹² Az igazságügyért felelős miniszter által vezetett közvetítői névjegyzék tartalmazza részletesen a közvetítői tevékenység folytatásához szükséges engedélyezést érintő követelményrendszert, a szükséges szakmai képesítési feltételek fennállását, a kizáró okokat, valamint a kérelemre kötelező felvétel esetkörét és a névjegyzék vezetésének részletszabályait.¹³ A megszerzett képesítési követelmények teljesüléséhez, azonban folyamatosan szükséges az ismeret és készség szinten tartásra, valamint továbbképzésen történő részvételi kötelezettség. A továbbképzési időtartam öt éves időintervallumot jelent, folyamatos képzési, továbbképzési kötelezettséggel. Szükségszerű a mediátor nyilvántartási, valamint adatszolgáltatási kötelezettségének teljesülése.¹⁴ A közvetítéssel kapcsolatos működés eseti, vagy rendszeres jelleggel ellenőrzésre kerül. A vizsgálat lefolytatásának feltétel- és szabályrendszerét, felülvizsgálatát a közvetítői tevékenységről szóló 2002. évi LV. törvény III. fejezete tartalmazza.

⁹ Pp. „121/A. § (1) A jogi személy vállalkozások egymás közötti jogvitáiban a keresetlevél benyújtása előtt a feleknek meg kell kísérelniük a jogvita peren kívül elintézését. Ez mellőzhető, ha a felek a közöttük felmerült véleményeltérésről közös jegyzőkönyvet készítenek.” Beiktatta: 2010. évi CLXXXIII. törvény 106. §. Hatályos: 2011. III. 1-től. Lásd: 2010. évi CLXXXIII. törvény 178. §.

¹⁰ Pp. 121/A. § (4a) pontja

¹¹ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 1. és 2. §§-ai alapján

¹² 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 3. §-a alapján

¹³ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 4. –12. §§-ai alapján

¹⁴ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 12/A.-16. §§-ai alapján

II.1. A gazdasági mediációs eljárás lefolytatása

A jogvitát kezdeményező fél indítványozhat mediációs eljárást. Az ügyfelek a közvetítői eljárást a közvetítő irányába közös megegyezéssel írásban, vagy elektronikus levél útján kezdeményezik. A felkérés részletesen tartalmazza a felek pontos megnevezését, lakó, vagy székhelyét, tartózkodási helyét, a közvetítésre felkért természetes, vagy jogi személy megnevezését, meghatalmazotti képviselőt érintő adatokat, a vita tárgyát, a felek által használni kívánt idegen nyelvet; közös megegyezésüket. A mediátor nyolc napon belül köteles írásban nyilatkozni a felkérés elfogadásáról. Összeférhetetlenség, illetve akadályoztatása esetén visszautasítási kötelezettség terheli.¹⁵

A közvetítői eljárásra vonatkozó szabályok hozzájárulnak az ügy sikeres kimeneteléhez. Az eljárás lebonyolításakor lehetőség nyílik részlehetőség nélkül helyszínt választani. Az eljárás időtartamát négy hónapban maximalizálja a jogszabály, leggyakoribb esetekben egy hónap elegendő az ügy lezárására. Az összetettebb ügyek akár két és négy tárgyalási nap közötti időintervallumot jelenthetnek, míg a könnyebben kezelhető ügyek esetén akár egyetlen tárgyalási napon is születhet megállapodás, melyet a felek saját akaratukból kötnek meg és így a megegyezésnek eleget is tesznek. Az eljárás külön előnye, hogy amennyiben a létrejövő egyezség ellenére sem kerül sor a közösen kialakított megegyezési szabályok megtartására, lehetőség nyílik bírósági eljárást, illetve más konfliktuskezelési eljárást is igénybe venni.

A fentiekben említett titoktartással kapcsolatosan megjegyezném, hogy a mediátort érintő titoktartási kötelezettség arra is kiterjed, hogy későbbi ügyekben tanúként nem járhat el és nem tehet vallomást a közvetítés során szerzett információkról. A mediátor személye garancia, hiszen a munkát elvállaló személy esetén feltétel a legalább öt éves szakmai tapasztalat, valamint a felsőfokú végzettség és nem állhat közügyektől valamint foglalkozástól való eltiltás hatálya alatt. Addig sem lehet mediátorként eljárni a közvetítőnek, amíg az esetleges büntetett előéletéhez fűződő hátrányok alóli mentesülése nem következik be. A gazdasági mediációban résztvevő közvetítők alapvetően ügyvédi körből kerülnek ki, akik nem ritkán kifejezetten gazdasági ügyekkel foglalkoznak, több esetben választottbírói tapasztalattal is rendelkeznek.

II.2. Az eljárás előkészítésének fázisa

Az érintett eljárást kezdeményező fél számára az eljárás előkészítése során kötelezettség a jogi és ténybeli álláspont alátámasztása, melyre vonatkozó okiratok és bizonyítékok előtárása az ügyben résztvevők irányában kötelezettség. Elősegíti a hatékony megoldást a jól megalapozott előkészítés, így a levélküldés, amely minden érintett számára biztosítja, hogy az eljáráshoz kapcsolódó általuk ismert tényeket valamint jogi nézetet, jogalapjukat bizonyítékkal támaszthassák alá. Az ügyben indítványozó fél kérésére a másik felet nyilatkozatra lehet felhívni, aki saját álláspontját megosztja a résztvevőkkel, valamint átadja a rendelkezésére álló bizonyítékokat saját érdekének alátámasztására. A hiteles dokumentumokat tanulmányozzák és analizálják a jogvitában az elemző felek, melynek segítségével rögzítik a korábban felmerült nézeteltéréseket, amelyek az előzetes kommunikáció során merülhettek fel. Ez hozzájárul a korábbi tárgyalások sikeres dokumentációjához, valamint írásba fektethető a jogvitával kapcsolatos már rendelkezésre álló esetleges bírósági vagy más hatóság által biztosított ügyszám, okirat összefoglalása,

¹⁵ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 23-25. §§-ai

lényegi bemutatása. Az ügyek lefolytatása során a felek szükségszerűen írásban, szükség szerint szóban is érintkezhetnek. Leggyorsabb elérési lehetőségeket is tartalmazhatja kommunikációjuk, így jelölhetik telefonszámokat, e-mail biztosította elérhetőségeiket is az ügyiratokban.

Következő lépésként az ügygel kapcsolatos tények és adatok, valamint az ezeket alátámasztó tények kölcsönös megismerése során közös jegyzőkönyv készül a felek között még fennálló eltérő vélemények kapcsán. Nyitva áll egy 15 napos határidő, amely arra biztosít lehetőséget, hogy a még meglévő véleménykülönbségek rendeződhessenek. Amennyiben nem sikerül közös nevezetűt kialakítani a felperes fél számára lehetővé válhat a keresetindítás.

III. Mely területeken és milyen jogalap segítségével alkalmazható a gazdasági mediáció?

A gazdasági mediációt érintő felhasználási területek közé tartoznak a gazdasági társaságokat és üzletfeleiket felvetődő nézeteltérések megoldási lehetőségei, gazdálkodó szervezetek közös munkavégzése során felmerülő konfliktuskezelés, súrlódások megszüntetése, valamint a vállalatok mikro környezetében kialakuló ellentétek kiküszöbölése. Az alkalmazási területek sora azonban rendkívül széles, a vállalkozások, önkormányzatok, egyéb szervezetek valamint azok üzleti partnerei között felmerülő konfliktusok, amelyek irányulhatnak szerződéseket érintő előkészítő tevékenységre, azok megkötésére, értelmezési körének meghatározására. Bizonyos teljesítést érintő nehézségek megoldására is irányulhatnak, így gyakran nem fizetések, minőségi kifogások, valamint késedelmes teljesítés esetén is biztosítható a közvetítés. Gyakori garanciális és szavatossági ügyekben, kártérítési igényrendezésnél, szabadalmi, védjegybitorlási ügyekben. A versenyjogi szabályozást érintő területtel kapcsolatosan is egyes vitáknál lehetőséget biztosít, valamint előfordulhat a gazdasági társaságokat érintő átalakulási folyamatoknál is. A külső érdekellentétek mellett a szervezet saját belső, így a tulajdonosokat, partnereket, üzlettársakat érintő saját konfliktusok esetén is lehetőséget nyújt, amely azért jelentős különösen, mivel hozzájárul adott szervezet külső szemlélő általi megítéléséhez, valamint a jövedelmezőség biztosításához is. A tulajdonosi kör és a menedzsment közötti kérdésekben felmerülő viták rendezésekor, munkaviszonnyal kapcsolatos kérdések feltárásakor, esetleges lezárásakor, érdekellentétek kialakulásakor, majd feloldásának megkísérlése során kerülhet rá sor.

IV. A gazdasági mediáció alkalmazása az Európai Európában

Az Európai Unió országaiban az alternatív használhatóság területéről és hatóköréről folytak a viták. Az Európai Bizottság 2000 áprilisában adott ki vitairatot (zöld könyvet, *Green Paper*), amely a problémamegoldás alternatív módjait taglalta a polgári és a kereskedelmi jog választott bírósági eljáráson kívüli területén. A szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség létrehozása volt a célja, és különösen az igazságszolgáltatáshoz való hatékonyabb hozzáférés biztosítását kívánta elérni.¹⁶

A gazdasági mediáció alkalmazása Nyugat-Európában több évtizedes gyökerekkel rendelkezik, Magyarország 2004. május 1-i Európai Unióhoz történő csatlakozása kötelezővé tette a gazdasági mediáció beépítését jogrendszerünkbe, azaz az egymással szemben álló felek konfliktusainak gyors és hatékony megoldási útjának biztosítását. Az európai uniós politika

¹⁶ http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_hu.htm angol változat:

http://ec.europa.eu/civiljustice/adr/adr_ec_code_conduct_en.htm (letöltés dátuma: 2012. április 15.)

jogi célja a közös szabályozáshoz kötődik, valamint ahhoz, hogy a csatlakozott tagországok jogrendszerében jogalapot biztosítson. A jognak e területe irányelvekkel szabályozott, a tagállamok számára biztosítva a közös szabályozást és jogalkalmazást, valamint arra is lehetőséget teremt az uniós harmonizáció, hogy a határon túli konfliktusok feloldása is lehetővé válhasson. A tagállamok jogának fejlődése és a jogharmonizáció biztosítása az irányelvek értelmezésével segíthető elő a csatlakozott országok számára biztosítva egyes jogi fogalmak tartalmát. Az irányelv¹⁷ a következő célokat biztosítja: Az alternatív vitarendezéshez való hozzáférés megkönnyítése, a gazdasági mediáció bátorítása, a viták megegyezéses rendezésének támogatása érdekében kiegyensúlyozott kapcsolatteremtés a közvetítői és a bírósági eljárások között, valamint a már említett határon átnyúló vitarendezés. Az irányelv szempontjából kiemelt elvek a következők szerint határozzák meg a közvetítést érintő folyamatrendszer tartalmi kellékeit: Olyan folyamat, ahol két vagy több egymással konfliktusban álló fél saját akarat elhatározásból közvetítőt kér fel megegyezés elősegítése érdekében. Az eljárás maga elindítható önálló döntés alapján vagy bíróság által támasztott kötelezettség, valamint törvényi kötelezettség miatt. Lehetőség nyílhat akár bírói mediáció igénybevételére is, amennyiben az ügygel kapcsolatos hivatalos eljárásnak az adott bíró nem résztvevője, összeférhetetlenség nem merül fel. Azonban a bírósági eljárás során alkalmazott konfliktusrendezési törekvés, amelyet jogi peres eljárás lefolytatása alatt bírók vagy bíróságok gyakorolnak, nem sorolható az irányelv szerinti eljárások közé.

Az irányelvben foglalt mediáció definíciója a következő: olyan strukturált eljárás, melyben megállapodás megkötését két vagy több vitapartner közvetítő közbenjárásában kísérli meg. Adott tagállamban biztosított jogi szabályozástól függ, hogy magát az eljárást a felek indítványozzák, bíróság rendeli-e el vagy valamely más jogi kötelezettség alapján kerül rá sor. Nem sorolható azonban adott fogalom-meghatározáshoz a vitarendezői erőfeszítés. Közvetítői eljárás vezetésére kizárólagosan olyan harmadik személy kérhető fel, aki azt hatékony, pártatlan és hozzáértő módon tudja ellátni. A pártatlan harmadik személy foglalkozása, annak megnevezése, valamint az eljárásra való felkérés módja illetve, hogy az eljárás lebonyolítására kijelölték-e nem kerül figyelembevételre. A tagországok jelentős hangsúlyt fektetnek mediátorok képzésére, továbbképzésük biztosítására, szakértelmük fejlesztésére és az objektivitásuk elősegítésére.

Az üzleti életben gyakori, hogy vállalkozó szervezetek között a vita megoldásának akadályát az üzleti titok megvédéséhez fűződő érdek jogszerű védelme jelenti. A gazdasági életben kiemelten jelentős viták esetén nélkülözhetetlen feltétel az üzleti titok megtartása, hogy a versenytársak ne juthassanak versenyelőnyhöz. Általánosságban a legtöbb gazdasági szervezet közötti konfliktus kialakulásának az oka összefügg azzal, hogy az üzleti titok megőrzésére nem fektetnek kellő hangsúlyt. Az üzleti titok felfedését azonban mindenáron el kell kerülni. Egyre nagyobb jelentőséggel bír az, hogy ne lehessen lehetővé tenni indokolatlan előnyszerzést az előbbi okból kifolyólag.

V. Az üzleti titokkal kapcsolatos szabályozás

A jelenleg hatályos 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről szabályozza Magyarországon az üzleti titok intézményét akképpen, hogy minden olyan tény, információt, adatot és megoldást, amely gazdasági tevékenységhez fűződik, üzleti titokként kezel, melynek nyilvánosságra hozatala, illetéktelen kézbe kerülése vagy felhasználása

¹⁷ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2008/52/EK IRÁNYELVE (2008. május 21.) a polgári és kereskedelmi ügyekben végzett közvetítés egyes szempontjairól

veszélybe sodorhatná a jogosult jogszerű gazdasági és pénzügyi érdekeit és melynek titokban tartása érdekében a jogosult minden szükséges intézkedést megtett. A szabályozás értelmében üzleti titoknak minősül továbbá a kutatásfejlesztési tevékenységhez kapcsolódó adatkör, a gyártáshoz, a vevőkhöz és a szállítókhöz kapcsolódó információ, minőségbiztosítási programok, képzési technikák és programok, a pénzügyi marketing területet érintő információk. De ide tartozik a forgalmi, az eladási illetve a szerződéses információk köre is, továbbá olyan szellemi alkotások, amelyekhez ugyan nem köthető külön jogszabályvédelem, de társadalmilag széles körben felhasználhatók, ha még nem is minősülnek közkinccsnek, de megfelelnek az üzleti titkot érintő egyéb kikötéseknek. A gazdasági életben résztvevő személyek vagyoni értékű gazdasági, szervezési láncot érintő valamint műszaki tapasztalatokat biztosító ismereteinek köre is ide sorolható. A titoktartási kötelezettség komplex jogi védelmet nyer.¹⁸ A megsértés magával vonhatja mind a polgári jogi, mind a munkajogi, mind pedig a büntetőjogi jogkövetkezmények körét. Az, hogy tényleges értelemben adott ügy megítélése melyik jogkövetkezményt jelenti attól függ, hogy az adott ügy megítélése hova tartozik, a jogsértés mire irányult és ténylegesen milyen következmények alakulnak ki. Az üzleti mediáció legfontosabb területei közé tartozhat a gazdasági élet ügyeinek rendezése, csődeljárások során történő egyezségkötés, a már említett munkaügyi problémák megoldása, valamint a fogyasztóvédelmi területen jelentős a Békéltető Testület szabályozott működése.¹⁹ Az eljárást érintő jellegzetességek speciálisak a tekintetben, hogy a közvetítő szerepe sokkal inkább semleges jellegű, amíg az általános mediáció alkalmazása során a hatalmi szerepvállalás teljes mértékben háttérbe szorul és tevékenységében facilitátori vagy katalizátori szerepet kell betöltenie. Az eljárás nem a felek személyiségét helyezi előtérbe, sokkal inkább a betöltött pozícióikat, az emberi viszonyok és a szolgáltatások szerepét. Az általános mediációtól fokozottabban előtérbe kerül az úgynevezett alku szemlélet, azaz az elvárások mérséklése és esetleges sikertelenség következményének előrevetítése. Az együttműködési attitűd alapvető, hiszen az egymás közötti viszonyokat, kapcsolati érzelmeket rendezni kell és ezzel az sem lehet ellentétes, hogy a folyamat középpontjában anyagi érdekek állnak. Hangsúlyozott a felek viszonyában a ciklikus kapcsolat jelenléte, azaz az egyeztetési folyamat gyakorisága kiemelkedő jellegű és hosszabb távon is fenntartható kapcsolat kialakítása miatt méltányos egyezséget kell kötni. A felek közötti hatalmi különbségekkel tisztában kell lenni, nem lehet az eljárás célja különböző hatalmi csoportok közötti érdekek kiegyenlítése.²⁰

VI. Döntés a gazdasági mediáció mellett?

Arra a kérdésre, hogy miért válasszon gazdasági szereplő üzleti kapcsolata során mediációt a következő válaszokat lehet biztosítani:

A közvetítés nem jelent joglemondást, nem veszi el a lehetőséget esetleges pereskedéstől, a végső megállapodás a felek szignalizációjával él csak. A szokásoknak és a hagyományoknak szánt döntő jelentőségű szerepkör nem feltétlenül rendezhető bírói úton, azonban saját

¹⁸ 2002. évi LV. törvény a közvetítői tevékenységről 26. §

¹⁹ A fogyasztóvédelemről szóló 1997. évi CLV. törvény- vezette be a fogyasztók védelmét szolgáló arbitrációs típusú eljárást, amely magán viseli az arbitráció, a közvetítés és a mediáció jellegzetességeit is: ez az. ún. fogyasztóvédelmi békéltető testület. Forrás: Dr. Juhász Edit: törvény a közvetítői tevékenységről in.: dr. Eörsi Máttyás – dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva Kiadó, 52. oldal

²⁰ Hansen, J.C and –grebem S.Ch. (eds.): Divorce and family Meditation. The Family Therapy Collections, Aspen Systems Corporation, Rockville, -Maryland, -Royal Thunbridge Wells 1985., in.:Barcy Magdolna-Szamos Erzsébet- „MEDIARE NECESSE EST” A mediáció technikái és társadalmi alkalmazása, ANIMULA Kiadó, Budapest, 2002. 84-85. o.

jogászi, jogtanácsosi, ügyvédi közreműködéssel a felek számára lehetőség nyílt támaszra megegyezés alkalmazásakor. A felek kapcsolata így könnyebben helyreállítható, tovább élhet üzleti kapcsolatuk, hiszen a jövőbeni együttműködési képesség és az anyagilag jelentős előnyök köre elősegíti a felek erkölcsi kielégülését. Sok esetben gazdasági területen „félreértések” miatt látszik meghiúsulni az esetlegesen fennálló addigi jó kapcsolat és üzleti siker. Gyakran hangzanak el olyan állítások, amelyekre a felek nem is gondolnának, felszínre kerülésük sokszor ellenséges peres eljárási körülmények között lehetetlen lenne, míg a megegyezés során biztosítható a jövőbeni együttműködés esélye. Biztonságot nyújt a jogi képviselő, az általa vagy általuk írásba foglalt megállapodás, melyeket a felek hoznak, saját elvárásaiknak, igényeiknek megfelelően, átgondolva mindkét fél tényleges akaratát, esetleges korábbi szerződését. Nagyságrendileg alacsonyabb költségigénnyel számolható az eljárás, mindamelllett nem köti le a felek pénzeszközeit, így biztosítható a „cash-flow” folyamatossága.²¹ A kereskedelmi jó hírnév megmaradása presztizsként is szolgál. Pervesztesként szükségszerű kártérítés fizetése jelentős bevételkiesést eredményezhet és adott céget fizetéképtelenségbe taszíthatja. A bírósági tárgyalással ellentétben kevésbé szabályozott eljárás kevesebb formai és külső megkötést tartalmaz. Az eljárás szakértelmet biztosít a konfliktuskezelés során, amennyiben „szakértő mediátor”²² speciális szaktudással is rendelkezik adott területen, akkor már nemcsak közvetítéssel segíthet, hanem a felek által nyújtott tények előadása és az eljárás során felmerült adatok alapján szakmai véleményét is kifejtetheti. Így a részkérdésekben biztosított segítségnyújtással egyezség útjára vezetheti a feleket. Elősegíti a racionalitást a szakmai segítség, hiszen a megállapodás kölcsönösen előnyös és nem üt el a szükségszerű szakmai véleményétől. A szakértői segítség, vélemény tehát irányadó lehet. Mindkét fél akaratát tartalmazó egyezség valamilyen szempontból előnyös nyertes pozíciót teremt, így annak teljesítési, megfizetési morálja nem megkérdőjelezhető.

VII. Mikor ne mediáljuk gazdasági ügyekben?²³

A közvetítés nem javasolt azonban speciális esetekben, így akkor, ha a jogvita adott eljárás folytán történő rendezését bármely fél vissza kívánja utasítani, valamint ha a felek személyisége teszi lehetetlenné annak alkalmazását. Sokszor az egyik fél jogi precedenst akar teremteni, példát kíván statuálni, más esetben tetemes anyagi előnyhöz kíván jutni, mintegy jackpotként. Kialakulhat az egyik fél jelentős erőfölénye, amely származhat eltérő hierarchikus beosztásából, anyagi háttérének jelentős mértékéből, intellektuális adottságából. Kerülni kell a felperes üzenetküldését leendő alperes ellenfele részére és ez visszafelé is igaz. Mellőzni kell továbbá, amennyiben a fél saját igazságszolgáltatását kívánja megteremteni, precedenst akar teremteni, valamint amennyiben kifejezetten jogsértésre kívánja felhívni a figyelmet.

VIII. Gazdasági formák- formába öntött gazdasági segítség²⁴

²¹ Dr. Csécei Roland: Szerződéses jogviták és a mediáció in.: dr. Eörsi Máttyás- dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva kiadó, 74-76. o.

²² Dr. Csécei Roland: Szerződéses jogviták és a mediáció in.: dr. Eörsi Máttyás- dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva Kiadó, 79-80. o.

²³ Dr. Csécei Roland: Szerződéses jogviták és a mediáció in.: dr. Eörsi Máttyás- dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva kiadó, 72-74. o.

²⁴ Dr. Erdélyi Katalin: Mediációs lehetőségek a társasági jog területén, in: dr. Eörsi Máttyás- dr. Ábrahám Zita: Pereskedni rossz! Mediáció: A szelíd konfliktuskezelés, Minerva Kiadó, 88-94. o.

A különböző gazdasági társasági formák eltérő viszonyrendszert feltételeznek a tagok között. Különbözhet az eljárás személyegyestő társasági formák esetében, tagi együttműködés előtérbe kerülésekor, szemben a vagyonegyestő társasági forma tagjai által biztosított tőke erejével. Kisebb tőkeerővel rendelkező vállalkozások esetén sokszor tőkehiány lehet a nehezítő tényező, nehéz beosztani a sok kompromisszumot igénylő helyzetben a kevesebbet. Kisvállalkozásoknál családi konfliktusok kerülhetnek előtérbe. A kisebbségi jogok biztosítása szempontjából cégbírósi nem peres eljárásra is sor kerülhet, ekkor azonban tudomásul kell venni a feleknek, hogy a bíróság nem a konfliktust oldja meg, hanem jogszabályalkalmazással hoz döntést. Amennyiben az adott jogi érdek kulcsa a cég sorsának mihamarabbi rendeződése, meg kell találni a közös érdeket, esélyt kell teremteni a békés, konfliktust valóban rendező és mindkét fél számára kielégítő megoldást biztosító megállapodásra, szem előtt tartva a jövőre történő koncentrációt.

IX. Összegzés²⁵

A fentiekből adódóan összefoglalóan tehát a gazdasági mediáció, olyan speciális eljárási módszernek, alternatívának, önkéntes és aktív konfliktuskezelési eljárásnak tekinthető, amely speciális technikákat alkalmaz, és nem győztes és vesztes feleket, hanem megoldást hirdet. Lehetőséget biztosít a bírósági perek kiváltására a felek igényeire épülő alternatív megoldásként. A mediátori tevékenység ténylegesen megbízási jogviszony keretében az egyik fél kezdeményezésével, saját vagy mediátori kapcsolatfelvétel során jön létre, a felek közös írásbeli megállapodásával. A megbízási szerződés aláírásában, egyet kell érteni a feleknek, bizalmat kell érezniük, személyes szimpátiájuknak jelen kell lenni a mediátor irányában, elfogultság nem lehetséges. Amennyiben szükséges, akár társmediátor segítsége is igénybe vehető, a nemek közötti egyensúly, valamint a vezető szerep megtartása érdekében. Az ún. belső intuíciókból és reakciókból leszűrt aktív figyelem biztosítja a mediátor munkájának sikerét a feleket álláspontjaik kibontakoztatásában, az optimális megoldás felé terel, moderál, elősegíti a beszélgetést, egyfajta katalizátorként segíti. Feltérképezi az álláspontok mögötti valódi érdekeket, segít megérteni az indítékokat, közelíteni az érveket. A mediátor pártatlansága szakmai és etikai norma.

²⁵ Gazdasági mediátori képzés a Német-Magyar Ipari és Kereskedelmi Kamara által szervezett 220 órás tanfolyam, két modulban. Forrás: Pro Mediare Gazdasági Mediációt Támogató Egyesület: <http://www.pro-mediare.hu/> (letöltés dátuma: 2012. április 15.)